

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

УДК 340.134:004

DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-4-63

Михайло Юрійович Бурдін

Харківський національний університет внутрішніх справ
Харків, Україна

Ігор Львович Невзоров

Харківський національний університет внутрішніх справ
Харків, Україна

Ольга Миколаївна Сезонова

Харківський національний університет внутрішніх справ
Харків, Україна

ДИГІТАЛІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано ключові доктринальні підходи до визначення сутності та проявів дигіталізації законодавчої влади, яка має дві тісно пов'язані між собою сторони: технологічну (охоплює серію взаємозумовлених технологічних змін в організації парламентської роботи) та правову, упорядковану, урегульовану й організовану правом, що має на меті сприяти доцільним змінам у парламентській діяльності. Дигіталізація законодавчої влади надає додатковий імпульс формалізації й раціоналізації парламентської діяльності, сприяє економії парламентського часу та інтелектуальних зусиль, робить сучасний парламент відкритим для впливу суспільного загалу, для інтелектуальних і правових інновацій, відповідальнішим та більш чутливим до суспільним потреб. Показано, що ключовими особливостями сучасного періоду дигіталізації законодавчої влади є: реалізація концепції електронного законодавчого процесу від початку до кінця шляхом організації проходження законопроекту через систему єдиного електронного документообігу в межах законотворчого трикутника (народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України); забезпечення особистої участі парламентаріїв у пленарних засіданнях шляхом впровадження сенсорної кнопки; інституціалізація проведення засідань парламентських комітетів та тимчасових комісій у дистанційному режимі (за допомогою відеоконференції), а також розроблення правових засад переходу парламенту в умовах воєнного часу до проведення пленарних засідань у дистанційному режимі. Констатовано, що досі залишаються невирішеними проблеми дигіталізації законодавчої влади в Україні, зокрема розроблення реалістичної та дієвої процедури залучення громадян, наукової спільноти, експертних структур органів виконавчої та судової

влади до законотворчого процесу; завершення переведення всього законодавчого процесу в цифровий формат; створення правової бази для верифікації результатів волевиявлення депутатів в умовах дистанційних пленарних засідань парламенту та його органів; посилення інституційної спроможності Апарату Верховної Ради України щодо впровадження дигіталізації в роботу парламенту, його органів і народних депутатів.

Ключові слова: дигіталізація, законодавча влада, парламент, е-демократія, е-парламентаризм, інформаційно-комунікаційні технології.

Mykhailo Y. Burdin

Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine

Ihor L. Nevzorov

Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine

Olga M. Sezonova

Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine

DIGITALIZATION OF THE LEGISLATIVE AUTHORITY IN UKRAINE

Abstract. *The article analyses the key doctrinal approaches to the definition of the essence and manifestations of the digitization of legislative authority, which has two closely related sides: technological (covering a series of mutually agreed technological changes in the organization of parliamentary work) and legal, being ordered, regulated and organized by law, which aims to promote expedient changes in parliamentary activity. The digitalization of the legislative authority gives an additional impetus to the formalization and rationalization of parliamentary activity, contributes to saving parliamentary time and intellectual efforts, makes the modern parliament open to the influence of the public, to intellectual and legal innovations, more responsible and more sensitive to social needs. It is shown that the key features of the modern period of digitalization of the legislative authority are (a) implementation of the concept of the electronic legislative process from beginning to end by organizing the passage of the draft law through the system of a single electronic document flow within the legislative triangle (People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine); (b) ensuring the personal participation of parliamentarians in plenary sessions by introducing a touch-button; (c) institutionalization of meetings of parliamentary committees and temporary commissions in remote mode (via video conference), as well as the development of the legal basis for the transition of Parliament in wartime to plenary meetings in remote mode. It is stated that there are still unresolved problems of digitalization of the legislative authority in Ukraine, in particular: (a) development of a realistic and effective procedure for involving citizens, the scientific community, expert structures of executive and judicial authorities in the legislative process; completion of the transfer of the entire legislative process to digital format; (b) creation*

of a legal basis for verification of the results of the will of People's Deputies in the conditions of remote plenary sessions of the Parliament and its bodies; (c) strengthening the institutional capacity of the apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine to introduce digitalization into the work of the Parliament, its bodies and People's Deputies of Ukraine.

Keywords: *digitalization, legislative authority, parliament, e-democracy, e-parliamentarism, ICT.*

ВСТУП

Цифрова доба цілком закономірно окреслює нові обрії розвитку парламентських інституцій, де представницьким органам влади належить роль, далека від пасивного спостерігача цифрової трансформації [1, с. 46]. Остання має не лише спонтанний, а й цілком керований і програмований характер, керованість і прогнозованість якого залежить від здатності парламентів цей процес спрямовувати в потрібному для суспільства річищі з метою зменшення небажаних транзакцій. Таким чином, сучасний раціоналізований парламентаризм уже не видається лише системою, де парламентська прерогатива обмежена правотворчістю виконавчої влади, як це вважалося донедавна більшістю дослідників [2, с. 445; 3, с. 443–444; 4, с. 51–52; 5, с. 57–69; 6, с. 262–263]. Швидше, такий парламентаризм є моделлю, за якої законодавча діяльність здійснюється з широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), які суттєво формалізують, раціоналізують і спрощують цю діяльність.

Дигіталізація надає додатковий імпульс формалізації й раціоналізації парламентської діяльності, сприяє економії парламентського часу й інтелектуальних зусиль, робить сучасний парламент більш відкритим для впливу суспільного загалу, для інтелектуальних і правових інновацій, відповідальнішим і чутливим до суспільним потреб.

У цьому контексті фахівці дедалі наполегливіше проводять думку про взаємопов'язаність процесів упровадження принципів електронної демократії (далі – е- демократія) та утвердження сучасних підходів до державного управління. Саме поліпшення можливостей державного управління шляхом застосування ІКТ вважають вирішальним фактором розвитку е-демократії [7, с. 9].

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Науковий дискурс довкола дигіталізації законодавчої влади намітився насамперед у зарубіжній юриспруденції впродовж останніх десятиліть ХХ ст. При цьому він стає дедалі вагомішим інтелектуальним напрямом, що осмислює новітні тренди розвитку системи парламентських установ, продовжуючи інтелектуальну традицію, започатковану в ХVIII – ХІХ століттях Е. Берком [8, с. 59–82], Дж. Бентамом [9] і Дж. Міллем [10] та розвинену в ХХ ст. Г. Піткіном [11] і К. фон Бейме [12].

Характерно, що дедалі частіше дискурс щодо дигіталізації законодавчої влади оформлює той напрям правової думки, який схильний фундаменталізувати транс-

формації парламентаризму у зв'язку з його дигіталізацією, що, на думку adeptів цього підходу, здатні перетворити саму соціальну сутність постмодерного парламенту як унікального цивілізаційного феномену, змінивши його ключові політико-правові параметри. Саме тому зміни, викликані широким використанням ІКТ, розглядають не як ординарну надсучасну технологічну (чи інформаційно-технологічну) надбудову над політико-правовими процесами, а як такий їхній органічний складник, що здатен змінити якісні параметри парламентських інституцій і привести до утвердження якісно нового феномену – електронного парламенту як важливого складника електронної (цифрової) демократії.

До наукових робіт у ракурсі інсталяції в Україні засад електронного парламенту та електронного парламентаризму (далі – е-парламентаризму) слід віднести насамперед публікації А. Барікової [13], С. Довгого [14], С. Дорогих [15], В. Зайчука [16], І. Коржа [17], М. Міхровської [18], С. Чукут [19] та ін. Більшість проблем електронного парламенту та дигіталізації законодавчої влади висвітлюються в них переважно в постановочному аспекті або через призму аналізу окремих актів вітчизняного законодавства, що стосуються дигіталізації у сфері функціонування органу законодавчої влади, без розуміння системного зв'язку дигіталізації з іншими гілками влади.

Особливо актуальним виглядає з'ясування ролі дигіталізації законодавчої влади в умовах сучасних кризових суспільних станів, коли більшість парламентів світу були змушені вдаватися до дигіталізації (на нашу думку, ці процеси можуть бути марковані, як вимушена дигіталізація) як чи не єдиного шляху реалізації парламентської прерогативи [20].

Вочевидь, зазначені застереження та міркування зберігають свою значущість і актуальність для України. Так само вони мають ураховуватись і в умовах запровадження та дії конституційно визначених екстремальних правових режимів – надзвичайного стану та воєнного стану [21, с. 176], коли усталені форми роботи парламентів можуть виявитися зовсім непридатними для застосування або принаймні суттєво мінімізованими з міркувань безпеки парламентаріїв.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

З огляду на полівимірність проблеми дигіталізації законодавчої влади в Україні під час підготовки до написання авторами вказаної статті насамперед використана постпозитивістська правознавча наукова методологія, що передбачає поєднання як загальнофілософських, так і загальнонаукових, і спеціально-наукових методів пізнання юридичної дійсності.

Ключовим загальнофілософським методом дослідження став діалектичний метод, що дав змогу осмислити втілення концепції дигіталізації законодавчої влади в Україні як детермінований внутрішніми і зовнішніми, правовими та позаправовими (технологічними та загальносоціальними) факторами внутрішньо неоднорідний і складно організований правовий процес, що характеризується власними закономірностями, структурою (елементами й зв'язками між ними),

динамікою, поєднанням об'єктивного та суб'єктивного, логічного й історичного, універсального, особливого та конкретного. До того ж діалектичний метод використовувався як наскрізний на всіх етапах пізнавального процесу та надав змогу дійти науково верифікованих висновків, обґрунтованих логічно.

Загальнонауковими методами, використаними в цьому дослідженні, стали методи аналізу й синтезу, а також системно-структурний.

За допомогою методу аналізу розкрито тренди в сфері дигіталізації публічної влади в Україні, включаючи виникнення нових прав та обов'язків суб'єктів парламентських правовідносин, посилення юридичної відповідальності парламентаріїв, установлення практичних цілей дигіталізації законодавчої влади. Метод аналізу також дозволив окреслити невирішені проблеми дигіталізації законодавчої влади в Україні.

За допомогою методу синтезу авторам вдалося визначити шляхи розвитку конституційної політики у сфері е-демократії.

Спеціально-науковими методами, застосованими в цьому дослідженні, стали формально-правовий, герменевтичний (правотлумачний) та історико-правовий. Зокрема, формально-правовий метод дозволив з'ясувати ключові доктринальні підходи до визначення сутності й проявів дигіталізації законодавчої влади в Україні, а також всебічно охарактеризувати зміст і спрямованість національних нормативно-правових актів у зазначеній сфері. Допоміжним йому став герменевтичний метод, завдяки якому аргументовано, що з правового боку дигіталізація законодавчої діяльності означає процес такої організації діяльності Верховної Ради України, який, з одного боку, передбачає системне, комплексне застосування в цій діяльності ІКТ з метою оптимізації реалізації конституційних функцій парламенту України, а з другого – його межі встановлюються самим парламентом на рівні ухвалених ним нормативно-правових актів щодо дигіталізації законодавчої влади й Конституцією України, яка окреслює предметні (змістовні) та процесуальні (процедурні) межі такої дигіталізації.

Історико-правовий метод дозволив визначити ключові етапи дигіталізації законодавчої влади в Україні.

Теоретичною основою цього дослідження є комплекс наукових праць і окремих висновків українських та європейських фахівців, які присвятили свої наукові розвідки дослідженню актуальних проблем дигіталізації законодавчої влади в Україні, проведених як у загальнотеоретичному вимірі, так і в розрізі окремих прикладних науково-правових розробок у цій сфері.

Нормативна база цього дослідження охоплює широке коло актів законодавства України, що регулюють правові відносини, які виникають і набувають розвитку у зв'язку з дигіталізацією законодавчої влади в Україні.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Сьогодні формально-правового розкриття поняття «дигіталізація законодавчої влади» на рівні національних законодавчих актів немає. Оскільки йдеться про

процес, що стосується функціонування та реалізації законодавчої влади, то його слід розуміти як один із напрямів дигіталізації всієї системи публічної влади в Україні, що предметно охоплює центральний її компонент – законодавчу владу, інституційно концентруючись на єдиному конституційно визначеному органу цієї влади – Верховній Раді України, що визнана парламентом України (ст. 75 Конституції України) [22]. Саме «парламент наділено правом представляти весь Український народ – громадян України всіх національностей – і виступати від його імені, а отже, він є представницьким органом державної влади» [23].

При цьому Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні об'єктивно перебуває в унікальному становищі «у використанні нових технологій для демонстрування відкритості та прозорості в управлінні, а також впливу на розвиток цифрової економіки й суспільства» [24].

Отже, під дигіталізацією законодавчої влади в Україні слід розуміти такий напрям дигіталізації (цифрової трансформації), що охоплює своїм предметом доцільну й цілеспрямовану, підпорядковану певним стратегічним орієнтирам (цілям) трансформацію діяльності єдиного органу законодавчої влади в Україні шляхом упровадження та використання в практиці його діяльності ІКТ з метою оптимізації реалізації конституційних функцій парламенту України.

Дигіталізація законодавчої влади в правовому розумінні спрямовується на зміну умов, процедур та самої діяльності органу законодавчої влади – парламенту. Така дигіталізація охоплює найперше впровадження цифрових технологій та інформаційних систем, що впливають на трансформацію правовідносин, які виникають, реалізуються, змінюються й припиняються за участі суб'єкта здійснення законодавчої влади – парламенту України, як на рівні самого парламенту, так і його органів (комітетів, тимчасових спеціальних і слідчих комісій, керівництва), а також народних депутатів України. Вона ж сприяє реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників відповідних парламентських відносин.

Тому, на наш погляд, не можна погодитися з думкою, що дигіталізація є суто зовнішнім, надбудовчим процесом і вона не торкається зміни парламентських правовідносин. Навпаки, саме дигіталізація, спричиняючи впровадження в парламентські процедури цифрових технологій, зумовлює:

- певне спрощення багатостадійного парламентського процесу (зокрема, законодавчого [25, с. 13], аж до виключення з нього окремих елементів парламентських процедур (створення паперових документів, їх роздача парламентаріям, письмова реєстрація парламентаріїв, письмовий запис парламентаря для виступу на пленарному засіданні тощо, які тривалий час були «альфою і омегою» парламентської діяльності та фіксувалися на рівні регламентних вимог, що залишалися практично незмінними доволі тривалий час);

- зміну змісту окремих парламентських правовідносин за рахунок упровадження цифрового способу трансляції інформації в межах реалізації прав та обов'язків суб'єктів цих правовідносин (вимоги безпаперового документообі-

гу, впровадженого з 2021 року, застосування електронного цифрового підпису парламентаріями, електронна система підрахунку голосів при голосуванні парламентаріїв, звуження монополії народних депутатів на розробку й обговорення законопроектів за рахунок розширення формату інклюзивної участі суб'єктів громадянського суспільства через засоби ІКТ тощо);

– розширення кола учасників парламентського процесу за рахунок інституціалізації феномену, який можна назвати явищем інклюзивної правотворчості – надання громадянському суспільству та його інститутам, фізичним і юридичним особам широких можливостей безпосереднього впливу на законодавчий процес через застосування ІКТ, що знаменує собою нову якість власне е-парламентаризму за рахунок імплантації до парламентських процедур елементів громадської участі, підрив парламентської монополії на законодавчу владу та трансформацію народного представництва, втілюваного в парламентському органі шляхом доповнення його механізмами прямого народовладдя (народні законодавчі ініціативи, електронні петиції, народне обговорення законопроектів тощо), що мають змогу реалізуватися на різних стадіях законодавчого процесу, насичуючи його елементами зворотного зв'язку ще до прийняття й реалізації відповідних законодавчих актів.

Звертаючи увагу на цілі дигіталізації законодавчої влади, необхідно зауважити, що частково вони нормативно закріплені в Стратегії електронного парламентаризму на 2018–2020 роки. У цьому документі вони визначені так:

1) впровадити сучасне інформаційно-технологічне забезпечення законотворчої діяльності та законопроектної роботи на основі системи електронного документообігу для їх реалізації в цифровому форматі й електронної взаємодії між суб'єктами права законодавчої ініціативи: Президентом України, Кабінетом Міністрів України та народними депутатами України;

2) впровадити інформаційно-технологічне забезпечення пленарної роботи в середовищі цифрової сесійної зали для виконання положень законодавства щодо персонального голосування кожним народним депутатом України в залі пленарних засідань;

3) створити єдиний інформаційний простір законодавчої діяльності для підвищення ефективності технологічного процесу планування, створення та управління законодавчими ініціативами, забезпечення прозорості роботи Верховної Ради України, надання народним депутатам України та громадськості ефективного й своєчасного доступу до всіх документів, пов'язаних із роботою Верховної Ради України, можливості вільного повторного використання парламентської документації;

4) забезпечити випереджальний розвиток захищеної інформаційно-комунікаційної інфраструктури електронного парламенту на основі сучасних інформаційних технологій [24].

Торкаючись питання про способи та форми дигіталізації законодавчої влади, маємо зазначити, що дигіталізація законодавчої влади природно може реалізову-

ватися в різних формах і різними організаційно-правовими шляхами (способами), з різною швидкістю впровадження й адаптації до впроваджуваних змін.

Трьома основними напрямками дигіталізації законодавчої влади вважають: дигіталізацію внутрішніх парламентських процедур, дигіталізацію обговорення законопроектів (забезпечення доступу громадськості до законодавчого процесу), вивчення громадської думки за допомогою використання ІКТ [26, с. 213].

Дещо ширше питання напрямів такої дигіталізації розкриває український дослідник І. Корж, зауважуючи, що до них, зокрема, належать: 1) легальний (організація документообігу та здійснення ефективної міжнародної діяльності на засадах використання ІКТ); 2) комунікативний (зменшення перешкод для вільного спілкування за рахунок використання соціальних мереж і сайтів); 3) технологічний (еволюція технологій, модернізація інформаційних сервісів парламенту та доступу до них); 4) інтерактивний (покращення інституційно-функціональних параметрів взаємодії, посилення безпосередньої участі, запровадження інтеграції між парламентом і громадянами) [17, с. 60].

Нарешті, у Стратегії електронного парламентаризму на 2018–2020 роки окреслені такі напрями дигіталізації парламентської роботи, як-от: інформаційно-технологічне забезпечення законотворчої діяльності та діловодства Апарату Верховної Ради України; підтримка та розвиток парламентських вебресурсів; формування й розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури та забезпечення її безпеки; управління й підтримка впровадження ІКТ [24]. На наш погляд, саме в цьому документі питання напрямів дигіталізації законодавчої влади викладено найбільш системно, враховуючи як технологічні, так і управлінські аспекти, тобто охоплюючи дигіталізацію від початку до кінця.

Питання формату (форм, способів, методів тощо) дигіталізації законодавчої влади вочевидь має вирішуватися самим парламентом, відповідно до його конституційних повноважень, за умови дотримання конституційних принципів демократичної правової держави.

Дигіталізація за жодних умов не повинна призводити до звуження демократичних засад парламентської роботи, до відмови чи нівелювання правових принципів регулювання парламентських процедур, до вихолощення конституційних функцій парламентського представництва в цілому. Наприклад, запровадження онлайн-голосування народних депутатів без гарантування безпеки відповідних ІКТ, застосовуваних при цьому, й поява можливостей несанкціонованого доступу та втручання до електронної системи підрахунку голосів може спотворити волевиявлення більшості народних депутатів, а отже, призвести до ухвалення законів та інших правових актів Верховної Ради України з порушенням конституційної процедури, що згодом може стати підставою для прийняття Конституційним Судом України рішення про неконституційність таких актів (ч. 1 ст. 152 Основного Закону України) [22].

Охоплюючи діяльність первинного правотворчого органу державної влади, дигіталізація законодавчої влади є обмеженою правом на рівні конституційних

і законодавчих вимог, а також сутнісно детермінується (і тим самим обмежується, лімітується) правовою природою парламенту та його конституційно визначеними функціями. Це вказує на неприпустимість проведення дигіталізації з ігноруванням, нехтуванням чи порушенням правових вимог або правової природи парламенту, довільно, із переважанням (домінуванням) технологічної сторони цього процесу над правовою.

Дигіталізація має враховувати поліструктурність законодавчого процесу як процесу, що складається з певних стадій, має чітко визначені процедурні особливості кожного з них, специфіку участі суб'єктів цього процесу на різних його стадіях, специфіку кожної з парламентських процедур, які не можуть бути видозмінені чи скасовані шляхом застосування ІКТ, а їх природа не може бути спотворена чи дезавуйована дигіталізацією. Будь-які процедурні зміни, що стосуватимуться діяльності Верховної Ради України мають здійснюватися у визначеному правом порядку, незважаючи на той чи інший їх технологічний супровід.

Нормативна основа дигіталізації законодавчої влади була створена на початку 2000-х років на основі відповідних положень законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про Національну програму інформатизації», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про телекомунікації» та Регламенту Верховної Ради України, де, зокрема, встановлюються засади використання ІКТ у парламентській діяльності.

На початку ХХІ ст. у парламенті України відбувся остаточний перехід до системи електронного голосування народних депутатів України й електронного встановлення результатів відкритого поіменного голосування, що стало можливим завдяки впровадженню системи «Рада-3». Згодом було впроваджено електронну систему реєстрації народних депутатів України та правила щодо введення законопроектів і супровідних документів до них до бази даних законопроектів електронної комп'ютерної мережі вебсайту Верховної Ради України. Були втілені перші заходи зі створення організаційної структури управління та підтримки електронного парламенту України. Так, у структурі Апарату Верховної Ради України було створене Управління комп'ютеризованих систем, статус якого був закріплений згодом у постанові Верховної Ради України «Про структуру апарату Верховної Ради України» [27].

У липні 2012 року була затверджена Програма інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012–2017 роки [28]. Пріоритетним завданням Програми було проголошено створення інтегрованої електронної інформаційно-аналітичної системи «Електронний парламент» та її центральних підсистем: «Електронний офіс народного депутата України», «Електронний комітет», «Електронна Погоджувальна рада», «Електронна зала пленарних засідань: сис-

тема електронного голосування та підрахунку голосів, система стенографування, система ведення аудіо- та відеотрансляцій та архіву пленарних засідань Верховної Ради України», «Система електронного документообігу і контролю виконання доручень Верховної Ради України», «Система електронного цифрового підпису» [28]. Уперше було проголошено про перехід парламенту на безпаперову технологію законотворчого процесу. Проте з різних причин більшості цих завдань на той час досягти не вдалося. Фактично до 2015–2016 рр. питання дигіталізації парламентської діяльності перебувало на початковому етапі.

У травні 2015 року було розроблено Положення про вебресурси Верховної Ради України, яке визначило статус вебресурсів Верховної Ради України як інформаційних ресурсів, що забезпечують висвітлення діяльності Верховної Ради України в мережі «Інтернет», та як інформаційного складника законотворчої діяльності парламенту [29].

У липні 2015 року до Регламенту Верховної Ради України були внесені зміни, покликані вперше в історії парламентаризму України внормувати розгляд електронних петицій як особливої форми звернень громадян, що направляється до Верховної Ради України [30].

Тоді ж був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Верховною Радою України та Європейським Парламентом про спільні рамки парламентської підтримки та підвищення інституційної спроможності, який по суті вписав процеси дигіталізації в структуру парламентської реформи, окресливши завдання щодо забезпечення ефективного виконання конституційних функцій Верховної Ради України (законодавчої, парламентського контролю та представницької), а також підвищення якості українського парламентаризму.

У лютому 2016 року було затверджено План дій із реалізації Декларації відкритості парламенту [31]. Саме з реалізації цього документа процес дигіталізації законодавчої влади набув планомірного та поступального характеру. Власне, впровадження електронного парламенту у Верховній Раді України стало реалізовуватися за трьома напрямками: технічне переозброєння, навчання народних депутатів та працівників Апарату Верховної Ради, промислова експлуатація [31]. На цьому етапі йшлося про оцифрування документів, модернізацію робочих місць (діловодів, працівників юридичного та науково-експертного управлінсь, комітетів), запровадження Wi-Fi та мережевої інфраструктури, оновлення серверних ресурсів, створення модельної зали для засідань комітетів, перехід на безпаперову роботу парламенту (е-комітети, е-порядок денний пленарного засідання, е-протоколи, е-приймальні), забезпечення функціонування сервісу е-петицій, порталу відкритих даних [17, с. 60].

У березні 2016 року були схвалені пріоритетні заходи з проведення внутрішньої реформи парламенту України (постанова Верховної Ради України «Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України» від 17.03.2016 № 1035-VIII) [32]

та визначені основні шляхи проведення цієї реформи (розпорядження Голови Верховної Ради України «Про Робочу групу з підготовки і сприяння реалізації плану заходів внутрішньої реформи підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України» від 24.11.2016 №480). Варто звернути увагу, що окремі рекомендації Дорожньої карти щодо підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України безпосередньо стосувалися розвитку е-парламентаризму. Зокрема, вказувалось, що:

1) відповідно до Плану заходів «Відкритий парламент» необхідним є забезпечення права громадян України коментувати законопроекти, які зареєстровані у Верховній Раді України та є предметом громадського обговорення (з використанням, зокрема, вебінтерфейсу та новітніх ІТ-засобів);

2) необхідно розробити й схвалити стратегію переходу до е-парламентаризму, включаючи середньострокову стратегію ІКТ (на 3–5 років);

3) у співпраці з Адміністрацією Президента України та Кабінетом Міністрів України необхідно розробити стратегію переведення у цифровий формат документообігу, пов'язаного із законодавчим процесом;

4) з метою забезпечення впровадження стратегії переходу до електронного парламенту необхідним є поступове збільшення чисельності відповідних ІТ-спеціалістів;

5) Верховна Рада України повинна розробити та схвалити цифрову стратегію, яка б дала змогу створити сучасну службу з питань мережі «Інтернет» та соціальних медіа із залученням команди досвідчених експертів з метою підвищення популярності онлайн-платформи Верховної Ради України [32].

Ключове значення для дигіталізації законодавчої влади має Стратегія електронного парламентаризму на 2018–2020 роки, яка вперше спеціалізувала дигіталізаційні зусилля на рівні організації власне парламентської діяльності в цьому напрямі. Цей документ став першим стратегічним дороговказом організації й реалізації державної політики дигіталізації парламенту з метою формування національної моделі е-парламентаризму. Як було констатовано, саме «розвиток електронного парламентаризму забезпечить повну автоматизацію законотворчого процесу, підвищить ефективність діяльності парламенту, інформаційну взаємодію Верховної Ради України з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадянами й юридичними особами за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій із застосуванням новітніх стандартів доступу до інформаційних ресурсів парламенту» [24]. Щоправда, вагомими недоліками цього документа стали низький рівень його легітимності (затвердження на рівні Голови Верховної Ради України, а не на рівні парламенту України), порівняно не тривалий період застосування (лише два роки – 2018–2020), відсутність механізму реалізації та моніторингу результатів виконання окреслених у Стратегії завдань.

Втім поява низки взаємопов'язаних правових документів стратегічного характеру, спрямованих на дигіталізацію законодавчої влади (Меморандуму про взаємо-

розуміння між Верховною Радою України та Європейським Парламентом про спільні рамки парламентської підтримки та підвищення інституційної спроможності, Комунікаційної стратегії Верховної Ради України і Стратегії електронного парламентаризму) все ж чітко засвідчила факт усвідомлення керівництвом Верховної Ради України восьмого скликання та керівництвом парламентського апарату необхідності планомірного впровадження сучасних ІКТ у роботі єдиного органу законодавчої влади [33, с. 228]. Проте означені документи, ухвалені не нетривалий період часу, здебільшого вичерпали свій регулятивний потенціал і формально або фактично втратили чинність. Так, наприклад, такий ключовий для дигіталізації законодавчої влади документ, як Стратегія електронного парламентаризму на 2018–2020 роки, фіналізувала свою дію у 2020 році без будь-якого пролонгування або ж заміни подібною Стратегією, яка було б розрахована на наступні роки. При цьому жодного аналізу стану її виконання парламентом України дев'ятого скликання ані в 2020 році, ані пізніше не проводилося, що не дає змоги адекватно оцінити ступінь досягнення задекларованих у ній цілей, а отже, і стадію, на якій з урахуванням здобутого перебуває розвиток е-парламентаризму в Україні.

Головною перевагою нинішнього етапу дигіталізації законодавчої влади (умовно можна вважати, що він розпочався у 2019 році з початком каденції парламенту дев'ятого скликання) стала реалізація концепції електронного законодавчого процесу від початку до кінця шляхом організації проходження законопроекту через систему єдиного електронного документообігу в межах законотворчого трикутника [15, с. 72].

У зв'язку з поширенням пандемії коронавірусу COVID-19 протягом 2020–2022 рр. та запровадженням з 24 лютого 2022 року воєнного стану в Україні актуалізувалася така важлива з теоретико-правового та праксеологічного боку проблема, як можливість переведення всього законодавчого процесу в цифровий формат. Так, своєю постановою «Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання під час проведення восьмої сесії в умовах дії воєнного стану» від 06.09.2022 № 2558-IX Верховна Рада України визначила, що для здійснення законопроектної роботи, підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання Верховною Радою України контрольної функції скликаються відповідно засідання комітетів (тимчасових спеціальних комісій, тимчасових слідчих комісій) Верховної Ради України, які проводяться невідкладно, зокрема в режимі відеоконференції [34]. Таким чином, було легітимізовано дистанційну форму роботи комітетів парламенту через застосування ІКТ.

На розгляд парламенту також був внесений проєкт Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо проведення дистанційних засідань Верховної Ради України (реєстр. № 7129 від 08.03.2022) [35]. Його ухвалення «спрямовувалося на забезпечення роботи законодавчого органу в разі неможливості присутності народних депутатів України в будинку Верховної Ради України».

Проектом, зокрема передбачалося, що винятково в разі введення в Україні воєнного стану засідання Верховної Ради України можуть проводитися віддалено (дистанційно) в режимі відеоконференції із відеофіксацією присутності народних депутатів України під час засідання; до порядку денного дистанційного засідання не можуть входити питання про внесення змін до Конституції України, дострокового припинення повноважень Президента України, питання укладення миру та пов'язаних з цим питань, проекти актів Верховної Ради України, необхідність прийняття яких впливає з укладених мирних угод; відкритість і гласність дистанційного засідання забезпечуватиметься шляхом його прямої трансляції в медіа та соцмережах; голосування проводитиметься шляхом підняття руки із зазначенням народним депутатом України позиції «за», «проти» або «утримався»; Лічильна комісія доповідатиме про результати голосування, після чого головуючий на засіданні оголошуватиме рішення [35].

Проте, як видається, вагомими є й застереження проти повної дигіталізації пленарних засідань парламенту, принаймні за нинішніх конституційних умов, що вочевидь не можна ігнорувати. Так, А. Нижник висуває два істотні контраргументи щодо проведення дистанційних парламентських засідань: 1) основними елементами традиційного парламентського процесу є безпосередня участь парламентарія в обговоренні питання порядку денного та його особисте (відкрите) голосування в залі засідань адміністративного будинку парламенту; 2) порушення цих правил під час ухвалення рішення має визнаватися порушенням конституційної процедури, що окреслює конституційно-правові межі використання ІКТ у діяльності Верховної Ради України [33, с. 230].

На наш погляд, вирішуючи це питання, слід виходити з правових позицій Конституційного Суду України, які чітко розкривають зміст конституційних обмежень щодо дистанційних засідань Верховної Ради України:

1) «у частині другій ст. 84 Конституції України, як і в будь-якому іншому положенні Основного Закону, не встановлено вимог щодо порядку проведення голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України, в тому числі випадків і підстав визнання голосування таким, що не відбулося, та проведення переголосувань у разі необхідності. Ці питання підлягають урегулюванню відповідно до ч. 5 ст. 82 Конституції України в законі про регламент Верховної Ради України» [36];

2) «законодавча процедура передбачає послідовні взаємопов'язані дії всіх її суб'єктів, що забезпечує поступальний розвиток і вдосконалення чинного законодавства. Встановлення на певних її етапах вимог щодо невідкладності, зумовлених або оціночним уявленням суб'єкта про важливість акта (визнання законопроекту невідкладним), або особливою ситуацією, пов'язаною з поверненням процедури до встановлених меж, зобов'язує вповноважених суб'єктів вчиняти дії щодо цього акта в пріоритетному порядку» [37];

3) «процедура ухвалення проектів законів відповідно до частин 2, 3 ст. 84 Конституції України безпосередньо пов'язана з обов'язком народних депутатів

України особисто брати участь у голосуванні щодо законопроектів та пропозицій до них, внесених на розгляд Верховної Ради України. Процедура розгляду й ухвалення парламентом законопроектів, розгляд пропозицій до законопроектів повинні ґрунтуватися на принципах, визначених Конституцією України. Недотримання цих принципів або нехтування ними порушує демократичні вимоги щодо конституційної процедури розгляду й ухвалення законопроектів, а також ставить під сумнів легітимність прийнятих законів» [38];

4) «пленарні засідання – основна форма діяльності Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади під час її сесій. Це регулярні зібрання народних депутатів України у визначений час і визначеному місці, що проводяться за встановленою процедурою. На них розглядаються питання, віднесені Конституцією України до повноважень Верховної Ради України, і приймаються відповідні рішення з цих питань шляхом голосування народних депутатів України... Конституція України фактично виходить з презумпції відповідальності в роботі всіх народних депутатів України на пленарних засіданнях та за іншими формами діяльності парламенту... Верховна Рада України правомочна приймати закони й реалізовувати інші конституційно визначені повноваження за умови присутності на її пленарних засіданнях на момент голосування не менше тієї кількості народних депутатів України, яка згідно з Конституцією України необхідна для прийняття відповідного рішення (ч. 4 ст. 89, ст. 91, ч. 4 ст. 94, частини 2, 5, 6 ст. 111, ч. 1 ст. 135, ст. 155, ч. 1 ст. 156)» [39].

Як випливає з наведених позицій, дистанційна організація пленарних засідань Верховної Ради України за таких виняткових обставин, якими є умови воєнного стану, не порушує конституційні вимоги, оскільки: 1) Конституція України безпосередньо не встановлює вимоги щодо порядку проведення голосування на пленарних засіданнях парламенту, це є предметом правового регулювання Регламенту Верховної Ради України; 2) дистанційна форма засідання дає змогу забезпечити присутність на пленарних засіданнях Верховної Ради України на момент голосування не менше тієї кількості народних депутатів України, яка згідно з Конституцією України необхідна для прийняття відповідного рішення; 3) дистанційні засідання Верховної Ради України не суперечать позиції щодо дотримання критеріїв їх регулярності, визначеності часу та місця, а також особистої участі в них народних депутатів України, яка буде верифікована Лічильною комісією, прийняття народними депутатами рішень шляхом голосування, дотримання встановленої процедури проведення таких засідань.

Що ж стосується браку гарантій захисту народного депутата України від стороннього тиску та неможливості з'ясувати, наскільки вільно відбувається його волевиявлення під час голосування в режимі відеоконференції, то, як уже зазначалося вище, Конституція України виходить із презумпції відповідальності в роботі всіх народних депутатів України на пленарних засіданнях. Крім того, за чинним регламентними процедурами так само відсутня верифікація волевиявлення

народних депутатів, крім формальної фіксації результатів голосування. Отже, у сенсі правового регулювання формально-правові перешкоди для проведення засідань парламенту України в режимі відеоконференції, на наш погляд, відсутні за умови чіткого додержання принципу ексклюзивності проведення таких засідань (вони, на нашу думку, все ж не можуть перетворитися на основну форму роботи парламенту), безумовного додержання конституційної процедури розгляду й ухвалення законопроектів, а також забезпечення належного технічного захисту дистанційного засідання Верховної Ради України від несанкціонованого втручання.

ВИСНОВКИ

Сучасний раціоналізований парламентаризм видається моделлю, за якої законодавча діяльність здійснюється з широким використанням ІКТ, що суттєво формалізують, раціоналізують і спрощують її.

Із правового боку дигіталізація законодавчої діяльності означає процес такої організації діяльності Верховної Ради України, який, з однієї сторони, передбачає системне, комплексне застосування ІКТ з метою оптимізації реалізації конституційних функцій парламенту України, а з іншої – його межі встановлюються самим парламентом на рівні ухвалених ним нормативно-правових актів щодо дигіталізації законодавчої влади й Конституцією України, яка окреслює предметні (змістовні) та процесуальні (процедурні) межі такої дигіталізації.

Ключовими особливостями сучасного періоду дигіталізації законодавчої влади є: реалізація концепції електронного законодавчого процесу від початку до кінця шляхом організації проходження законопроекту через систему єдиного електронного документообігу в межах законотворчого трикутника (народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України); забезпечення особистої участі парламентаріїв у пленарних засіданнях шляхом упровадження сенсорної кнопки; інституціалізація проведення засідань парламентських комітетів та тимчасових комісій у дистанційному режимі (за допомогою відеоконференцій), а також розроблення правових засад переходу парламенту в умовах воєнного часу до проведення пленарних засідань у дистанційному режимі.

Водночас упровадження в парламентські процедури цифрових технологій указує на такі тренди у сфері дигіталізації публічної влади в Україні, насамперед законодавчої, а саме:

1) відбувається виникнення нових прав та обов'язків суб'єктів парламентських правовідносин. Це можна простежити на прикладі появи інституту електронних петицій у 2015 році (останні стали уособленням однієї з форм реалізації загально-конституційного права громадянина на участь в управлінні державними справами); проведення засідань комітетів і тимчасових спеціальних і слідчих комісій у режимі відеоконференцій у 2020–2024 роки, формування корпусу правових вимог щодо забезпечення безпеки ІКТ, котрі застосовуються в парламентських процедурах, появи нових обов'язків ІТ-фахівців, які супроводжують парламентські процедури в цифровому форматі, тощо;

2) спостерігається посилення юридичної відповідальності парламентаріїв (запровадження з 2 березня 2021 року сенсорної кнопки для забезпечення особистого голосування народних депутатів, тобто захід, здійснюваний у річищі дигіталізації парламентського процесу, спричинило ретельніше ставлення парламентаріїв до дотримання зазначеного принципу голосування);

3) визначаються практичні цілі дигіталізації законодавчої влади. Такими цілями слід визнати постійне забезпечення ефективної роботи парламенту, його прозорості, відкритості й підзвітності громадянам; гарантування безпеки його інформаційних ресурсів і конфіденційності інформації, не призначеної для широкого доступу; налагодження постійного діалогу між парламентом, народними депутатами України та громадянами з метою впливу на прийняття парламентських рішень з боку суспільства; поліпшення механізмів звітності парламенту, народних депутатів України перед виборцями; забезпечення повного доступу громадян до всієї не забороненої законом інформації про роботу парламенту;

4) не заборонена за певних умов, поступово запроваджується дистанційна організація пленарних засідань Верховної Ради України;

5) підтверджуються напрацьовані українськими та зарубіжними вченими шляхи розвитку конституційної політики в сфері е-демократії, а саме: поширення інноваційних платформ для розширення участі громадськості в політико-правовому процесі; активізація публічних дискусій та обговорення в правовому й політичному просторі широкого кола питань взаємодії держави й громадянського суспільства; інсталяція електронної форми законодавчих ініціатив; підвищення рівня технічної й електронної освіченості громадян шляхом оволодіння електронними механізмами е-демократії; реалізація заходів щодо впровадження забезпечення захисту механізму електронного урядування від зовнішнього впливу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Перспективними шляхами подальшої дигіталізації законодавчої влади в Україні можуть вважатися, зокрема, такі: забезпечення раціональної та системної дигіталізації законодавчого процесу від початку до кінця; процедурно-правове забезпечення впровадження форм парламентської роботи в дистанційному режимі (режим відеоконференцій) у роботу парламенту та його органів; формування чіткої правової бази для розширення участі громадськості в законодавчому процесі; активізація онлайн-обговорень законопроектів та пошук механізмів для реалізації народних законотворчих ініціатив; упровадження електронної форми фіксації, узагальнення таких ініціатив та роботи з ними; розширення формату консультативної взаємодії парламенту та його органів з іншими органами публічної влади, а також із суб'єктами громадянського суспільства, фізичними й юридичними особами; реалізація низки послідовних заходів з посилення інституційної спроможності Апарату Верховної Ради України у сфері впровадження дигіталізації в роботу парламенту, його органів та народних депутатів України.

Потребує розробки реалістичної та дієвої процедури залучення громадян, наукового співтовариства й експертних структур органів виконавчої та судової влади до законотворчого процесу; завершення переведення всього законодавчого процесу в цифровий формат; забезпечення правової бази для верифікації результатів волевиявлення депутатського корпусу в умовах дистанційної форми пленарних засідань парламенту та його органів; посилення інституційної спроможності Апарату Верховної Ради України у сфері впровадження дигіталізації в роботу парламенту, його органів та народних депутатів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Струтинська І. В. Цифрова трансформація як імператив інноваційного розвитку бізнес-структур : дис. ... д-ра юрид. наук : 08.00.04 / Терноп. нац. технічн. ун-т ім. Івана Пулюя ; Запоріж. нац. ун-т. Тернопіль ; Запоріжжя, 2020. 487 с.
- [2] Siaroff A. Varieties of Parliamentarianism in the Advanced Industrial Democracies. *International Political Science Review*. 2003. Vol. 24. Iss. 4. P. 445–464. DOI: <https://doi.org/10.1177/01925121030244003>.
- [3] Brennan G., Hamlin A. Rationalising Parliamentary Systems. *Australian Journal of Political Science*. 1993. Vol. 28. Iss. 3. P. 443–457. DOI: <https://doi.org/10.1080/00323269308402253>.
- [4] Jakubiak Ł. Formulas of cohabitation in rationalised parliamentary systems of government. The cases of France and Poland. *Journal of comparative politics*. 2018. Vol. 1. P. 51–65.
- [5] Ломжець Ю. В. Інститут парламентаризму в сучасній Україні: становлення та динаміка : дис. ... канд. юрид. наук : 23.00.02. Одеса, 2011.
- [6] Савчин М. В. Порівняльне конституційне право. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
- [7] Кормич Л. І., Кормич А. І. Вдосконалення публічного управління в Україні в контексті діджиталізації: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1295>.
- [8] Selinger W. Ideas in Context. *Parliamentarism: From Burke to Weber*. Cambridge University Press, 2019. 246 p.
- [9] Бентам І. Тактика законодавчих зібрань. 1907. 186 с.
- [10] Міл Дж. Про свободу / пер. з англ. Є. Мірошніченко, В. Єрмоленко, В. Триліс. Київ : Основи, 2001. 463 с.
- [11] Pitkin H. F. The Concept of Representation. Berkeley, CA : University of California Press, 1967. 323 p.
- [12] Beume von, K. Parliamentary Democracy: Democratization, Destabilization, Reconsolidation, 1789–1989. Basingstoke : Palgrave MacMillan, 2000. 256 p.
- [13] Барікова А. В Україні запущено електронний парламент. URL: <https://pravo.org.ua/v-ukrayini-zapushheno-elektronnyj-parlament> (дата звернення: 15.08.2024).
- [14] Електронний парламент України: досвід створення / за заг. ред. С. О. Довгого. Київ : Логос, 2015. 452 с.
- [15] Дорогих С. О. Напрями розвитку системи «електронного парламенту» в Україні. *Інформація і право*. 2017. № 1 (20). С. 68–73. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2017.1\(20\).272991](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2017.1(20).272991).
- [16] Зайчук В. О. Завдання зі створення електронного парламенту в Україні. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/11478.html> (дата звернення: 15.08.2024).
- [17] Корж І. Ф. Розвиток електронного парламентаризму як ознака подальшої демократизації держави. *Інформація і право*. 2018. № 3 (26). С. 56–67.

- [18] Міхровська М. С. Електронний парламент, електронний уряд, електронний суд та електронна демократія як складові електронної держави. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. № 1(27). С. 81–82. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-26.11.2021.v1.27>.
- [19] Чукот С. А. Впровадження електронного парламенту в Україні в контексті сучасних світових тенденцій. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2016. № 1 (53). С. 133–137.
- [20] Murphy, J. *Parliaments and Crisis: Challenges and Innovations*. Parliamentary Primer 1. Stockholm, 2020. DOI: <https://doi.org/10.31752/idea.2020.22>.
- [21] Срофеев М. І. Співвідношення правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. № 1(81). С. 176–182.
- [22] Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 15.08.2024).
- [23] Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 76 та 77 Конституції України (щодо зменшення конституційного складу Верховної Ради України та закріплення пропорційної виборчої системи) (реєстр. № 1017) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008v710-19> (дата звернення: 15.08.2024).
- [24] Про затвердження Стратегії електронного парламентаризму на 2018–2020 роки : розпорядження Голови Верхов. Ради України від 05.07.2018 № 278. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/278/18-%D1%80%D0%B3#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [25] Ющенко О. О. Конституційно-правові засади участі громадян у законодавчому процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ужгород. нац. ун-т. Ужгород, 2016.
- [26] Карипов В. К. Інформатизація і цифровізація правотворчої діяльності в Киргизькій Республіці. *Бюлетень науки і практики*. 2020. Т. 6. № 8. С. 210–215. DOI: <https://doi.org/10.33619/2414-2948/57/21>.
- [27] Про структуру апарату Верховної Ради України : постанова Верхов. Ради України від 20.04.2000 № 1678-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-14#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [28] Про затвердження Програми інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012–2017 роки : постанова Верхов. Ради України від 05.07.2012 № 5096-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5096-VI#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [29] Положення про вебресурси Верховної Ради України : затв. розпорядженням Голови Верхов. Ради України від 19.05.2015 № 699. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/15-%D1%80%D0%B3#n12> (дата звернення: 15.08.2024).
- [30] Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції : Закон України від 02.07.2015 № 577-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [31] Про деякі заходи щодо забезпечення відкритості процесу роботи Верховної Ради України, її органів, народних депутатів України та Апарату Верховної Ради України : розпорядження Голови Верхов. Ради України від 05.02.2016 № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/16-%D1%80%D0%B3#Text> (дата звернення: 15.08.2024).

- [32] Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України : постанова Верхов. Ради України від 17.03.2016 № 1035-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [33] Нижник А. І. Сучасні тенденції організаційно-правового та інноваційного забезпечення парламентського контролю в Україні. *Інформація і право*. 2021. № 4(39). С. 222–232. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4\(39\).249365](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4(39).249365) (дата звернення:).
- [34] Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання під час проведення восьмої сесії в умовах дії воєнного стану : постанова Верхов. Ради України від 06.09.2022 № 2558-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-IX#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [35] Проект Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо проведення дистанційних засідань Верховної Ради України від 08.03.2022 № 7129. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39176> (дата звернення: 15.08.2024).
- [36] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України) від 07.07.1998 № 11-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-98#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [37] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень частини четвертої статті 94 Конституції України від 09.10.2007 № 7-рп/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a7p710-07#Text> (дата звернення: 15.08.2024)..
- [38] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 28.02.2018 № 2-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
- [39] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності Верховної Ради України) від 17.10.2002 № 17-рп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02#Text> (дата звернення: 15.08.2024).

REFERENCES

- [1] Strutynska, I. V. (2020). *Digital transformation as an imperative for innovative development of business structures* (Doctoral dissertation, Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine).
- [2] Siaroff, A. (2003). Varieties of Parliamentarianism in the Advanced Industrial Democracies. *International Political Science Review. Revue internationale de science politique*, 24(4), 445–464. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/01925121030244003>.
- [3] Brennan, G., & Hamlin, A. (1993). Rationalising Parliamentary Systems. *Australian Journal of Political Science*, 28(3), 443–457. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/00323269308402253>.
- [4] Jakubiak, Ł. (2018). Formulas of cohabitation in rationalised parliamentary systems of government. The cases of France and Poland. *Journal of comparative politics*, 1, 51–65.

- [5] Lomzhets, Yu.V. (2011). *Institute of Parliamentarism in Modern Ukraine: Formation and Dynamics* (Candidate dissertation, The State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine).
- [6] Savchyn, M. V. (2019). *Comparative Constitutional Law* (pp. 262–263). Kyiv: Yurinkom Inter.
- [7] Kormych, L. I., & Kormych, A. I. (2022). Improvement of public administration in Ukraine in the context of digitalization: theoretical aspect. *Actual Problems of Politics*, 69, 5–12. Retrieved from <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.i295>.
- [8] Selinger, W. (2019). Ideas in Context. In: *Parliamentarism: From Burke to Weber*. Cambridge University Press.
- [9] Bentam, Y. (1907). *Legislative Assembly Tactics*.
- [10] Mill, J. S. (2001). *About freedom* (Ye. Miroshnychenko, V. Yermolenko, & V. Trylis, Trans.). Kyiv: Osnovy.
- [11] Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*. Berkeley, CA: University of California Press.
- [12] Beyme von, K. (2000). *Parliamentary Democracy: Democratization, Destabilization, Reconsolidation, 1789–1989*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- [13] Barikova, A. *Ukraine launches e-parliament*. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/v-ukrayini-zapushheno-elektronnyj-parlament>.
- [14] Dovhyi, S. O. (Ed.). (2015). *Electronic Parliament of Ukraine: experience of creation*. Kyiv: Logos.
- [15] Dorohykh, S. O. (2017). Directions of development of the «e-parliament» system in Ukraine. *Information and Law*, 1(20), 68–73. Retrieved from [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2017.1\(20\).272991](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2017.1(20).272991).
- [16] Zaichuk, V. O. (2007, December 3). *The task of creating an electronic parliament in Ukraine*. Retrieved from <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/11478.html>.
- [17] Korzh, I. F. (2018). Development of e-parliamentarism as a sign of further democratization of the state. *Information and Law*, 3(26), 56–67.
- [18] Mikhrovska, M. S. (2021). Electronic parliament, electronic government, electronic court and electronic democracy as components of the electronic state. *Collection of scientific works АΙΟΓΟΣ*, 1(27), 81–82. Retrieved from <https://doi.org/10.36074/logos-26.11.2021.v1.27>.
- [19] Chukut, S. A. (2016). Introduction of e-parliament in Ukraine in the context of modern world trends. *State and Regions. Series: Public Administration*, 1(53), 133–137.
- [20] Murphy, J. (2020, May 11). Parliaments and Crisis: Challenges and Innovations. Parliamentary Primer 1. Retrieved from <https://doi.org/10.31752/idea.2020.22>.
- [21] Yerofeiev, M. I. (2018). Ratio of Legal Regimes of the State of Emergency and the Zone of Ecological Emergency. *Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko*, 1(81), 176–182.
- [22] Constitution of Ukraine: Law of Ukraine (1996, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- [23] Opinion of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on the provision of an opinion on the compliance of the bill amending Articles 76 and 77 of the Constitution of Ukraine (on reducing the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine and fixing the proportional electoral system) (reg. No. 1017) requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (2019, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008v710-19>.

- [24] On Approval of the Electronic Parliamentarism Strategy for 2018–2020: Order of the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine (2018, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/278/18-%D1%80%D0%B3#Text>.
- [25] Yushchenko, O. O. (2016). *Constitutional and legal principles of citizens' participation in the legislative process of Ukraine* (Candidate thesis, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine).
- [26] Karypov, B. K. (2020). Informatisation and digitalisation of law-making in the Kyrgyz Republic. *Bulletin of Science and Practice*, 6(8), 210–215. Retrieved from <https://doi.org/10.33619/2414-2948/57/21>.
- [27] On the structure of the apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine (2000, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-14#Text>.
- [28] On approval of the Program of informatization of the legislative process in the Verkhovna Rada of Ukraine for 2012–2017: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine (2012, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5096-VI#Text>.
- [29] Regulations on web resources of the Verkhovna Rada of Ukraine: Order of the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine (2015, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/15-%D1%80%D0%B3#n12>.
- [30] On amendments to the Law of Ukraine «On citizens' appeals» regarding electronic appeal and electronic petition: Law of Ukraine (2015, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19#Text>.
- [31] On some measures to ensure the openness of the process of work of the Verkhovna Rada of Ukraine, its bodies, People's Deputies of Ukraine and the Apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine: Order of the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine (2016, February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/16-%D1%80%D0%B3#Text>.
- [32] On Measures to Implement Recommendations on Internal Reform and Enhance the Institutional Capacity of the Verkhovna Rada of Ukraine: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine (2016, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19#Text>.
- [33] Nyzhnyk, A. I. (2021). Current trends in organizational, legal and innovative support of parliamentary control in Ukraine. *Information and law*, 4(39), 222–232. Retrieved from [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4\(39\).249365](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4(39).249365).
- [34] On Some Issues of Organization of Work of the Verkhovna Rada of Ukraine of the Ninth Convocation During the Eighth Session under Martial Law: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine (2022, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-IX#Text>.
- [35] On amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine on remote meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine: Draft Law of Ukraine (2022, March). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39176>.
- [36] Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of the President of Ukraine regarding the official interpretation of parts two and three of Article 84 and parts two and four of Article 94 of the Constitution of Ukraine (case on the procedure for voting and reconsideration of laws by the Verkhovna Rada of Ukraine) (1998, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-98#Text>.
- [37] Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine on the official interpretation of the provisions of part

four of Article 94 of the Constitution of Ukraine (2007, October). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a7p710-07#Text>.

- [38] Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 57 People's Deputies of Ukraine on the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On the Principles of State Language Policy» (2018, February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18#Text>.
- [39] Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of Articles 75, 82, 84, 91, 104 of the Constitution of Ukraine (regarding the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine) (2002, October). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02#Text>.

Михайло Юрійович Бурдін

Доктор юридичних наук, професор

Проректор Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, пр. Льва Ландау, 27, Харків, Україна

Mykhailo Y. Burdin

Doctor of Legal Science, Professor

Vice Rector of a Kharkiv National University of Internal Affairs
61080, 27 L. Landau Av., Kharkiv, Ukraine

Ігор Львович Невзоров

Кандидат юридичних наук, професор

Кафедра теорії та історії держави та права
Харківський національний університет внутрішніх справ
61080, пр. Льва Ландау, 27, Харків, Україна

Ihor L. Nevzorov

Candidate of Legal Sciences, Professor

Department of Theory and History of the State and Law
Kharkiv National University of Internal Affairs
61080, 27 L. Landau Av., Kharkiv, Ukraine

Ольга Миколаївна Сезонова

Кандидат юридичних наук

Начальник відділу організації освітнього процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ
61080, пр. Льва Ландау, 27, Харків, Україна

Olga M. Sezonova

Candidate of Legal Sciences

Department of the Educational Process Organisation

Kharkiv National University of Internal Affairs

61080, 27 L. Landau Av., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Бурдін М. Ю., Невзоров І. Л., Сезонова О. М. Дигіталізація законодавчої влади в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. №4. С. 63–85.

Suggested Citation: Burdin, M. Y., Nevzorov, I. L., & Sezonova, O. M. (2024). Digitalization of the Legislative Authority in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31(4), 63–85.

Стаття надійшла / Submitted: 16/10/2024

Доопрацьовано / Revised: 16/11/2024

Схвалено до друку / Accepted: 19/12/2024